

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Jokseenkin myönteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, ettei soviteltavaksi enää otettaisi rikoksia, joissa rikoksesta epäillyllä on tyypillisesti valta-asema uhriin nähden ja joissa on vaikeaa selvittää, onko uhri suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti.

Lähisuhdeväkivalta on vakava ja yleinen ongelma. Kuten lakiesityksessä (s. 7) tuodaan esiin, vuonna 2021 viranomaisten tietoon tuli 10 900 pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksen uhria. On kuitenkin tärkeää huomioida, että vain pieni osa lähisuhdeväkivaltaa kokeneista ottaa yhteyttä viranomaisiin. Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet tuntevat usein häpeää ja jopa syyllistävät itse itseään väkivallasta. Tällöin kynnys hakea apua ja kertoa asiasta ulkopuolisille on korkea. Vain joka kolmas suomalainen lähisuhdeväkivallan uhri raportoi hakeneensa apua joltakin palveluntarjoajalta.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164292/VNTEAS_2022_52.pdf?sequence=13&isAllowed=y

Sovittelun on aina perustuttava vapaaehtoisuudelle. Laissa rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (2005/1015) todetaan, että sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun. Jos uhri ja tekijä ovat lähisuhteessa, voi olla vaikeaa selvittää, onko uhri antanut suostumuksensa sovitteluun vapaaehtoisesti. Lähisuhdeväkivallan tekijällä on usein yliote uhrista, eikä uhri ole tasavertaisessa asemassa väkivallantekijän kanssa. Väkivaltaa kokeneiden naisten mukaan heitä on painostettu osallistumaan sovitteluun, vaikka sen pitäisi perustua vapaaehtoisuuteen.

<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/viisi-myyttia-lahisuhdevakivallan-sovittelusta>

Lähisuhdeväkivalta on rikos, jota ei tule käsitellä kevyenä riita-asiana. Sovittelumenettelyä kuvataan toimintatapana, jossa konflikti palautetaan asianosaisten selvitettäväksi, jolloin parisuhdeväkivaltarikos näyttäytyy kahdenvälisenä ristiriitana ja itse rikos häivyttyy. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63782/Qvist.Tiina.Acta%20electronica%20Universtitatis%20Laponiensis%20253.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sovittelun voidaan siten nähdä vaarantavan myös uhrien oikeusturvan toteutumisen. Sovittelun ei missään tilanteessa tule korvata rikosoikeusprosessia, vaan lähisuhdeväkivaltatapausten esitutkinta tulisi aina suorittaa loppuun asti, vaikka asia olisi sovittelun piirissä. Tutkimuksen mukaan parisuhdeväkivaltarikoksissa sovittelu ja sopimukseen suostuminen johtavat kuitenkin tyypillisesti syyttäjän syyttämättäjättämispäätökseen eli toimenpiteistä luopumiseen rikosprosessissa. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63782/Qvist.Tiina.Acta%20electronica%20Universtitatis%20Laponiensis%20253.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Yhdenvertaisuusvaltuutettu on todennut, että hyvin moni sovitelluista tapauksista johtaa esitutkinnan rajoittamista tai syyttämättä jättämistä koskevaan päätökseen. Tällöin väkivallantekijälle ei kohdisteta rikosoikeudellista moitetta, eikä häntä rangaista väkivaltarikoksesta. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/viisi-myyttia-lahisuhdevakivallan-sovittelusta>

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Lakiesityksessä on arvioitu lakimuutoksen vaikutuksia varsin kattavasti ja eri näkökulmista. Myös lähisuhdeväkivaltaa ja sovittelumenettelyä koskevaa tutkimustietoa on tuotu ansiokkaasti esiin.

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Lakiesityksen 3 a §:ssä on määritelty läheiset henkilösuhteet riittävän laajasti ja rikoslain 21 luvun 16 §:n mukaisesti tarkoittaen tekijän aviopuolisoa, entistä aviopuolisoa, sisarusta, sukulaista suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa sekä henkilöä, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen.

Kattavaa luetteloä läheisistä lienee mahdoton tehdä. Vaikka läheisyyden arviointi voi olla haastavaa, se on välttämätöntä, koska tekijän ja uhrin suhteen läheisyydellä on merkitystä lakia sovellettaessa.

On tärkeää, että lainsäädännössä huomioidaan lähisuhdeväkivallan erityispiirteet. Kuten lakiesityksessä (s. 45) mainitaan, rikoslain 21 luvun 16 §:n muutosta valmisteltaessa ongelmiksi tunnistettiin esimerkiksi uhrin haavoittuva ja tekijästä riippuvainen asema sekä rikoksentekijän mahdollisuus kohdistaa uhriin painostusta.

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi.

Sovittelulakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 3a§, jossa rajoitettaisiin eräiden rikosten ottamista sovittelavaksi. Soviteltavaksi ei saisi ottaa läheiseen kohdistunutta väkivaltaa sisältävää rikosta, seksuaalirikosta, henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikosta, vapaudenriistoa tai törkeää vapauden riistoa, ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa, laitonta uhkausta, vainoamista, pakottamista ja ryöstöä tai törkeää ryöstöä.

Rikoslain tulkinta väkivallasta on suppea ja pääsääntöisesti fyysinen. Lähisuhdeväkivallalla on erilaisia ilmenemismuotoja, jotka tulisi huomioida lainsäädännössä rikoslakia laajemmin. Esimerkiksi: <https://nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/>

On ongelmallista, että asianomistajarikokset on rajattu sovittelukiellon ulkopuolelle. Tällöin riskinä on, että sovitteluun ohjautuu jatkossakin lähisuhdeväkivaltaa. Sovittelukielloa tulisi arvioida ensisijaisesti lähisuhteen, ei asianomistajuuden, perusteella.

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

Pykälä on jossain määrin vaikeaselkoinen. Sovittelua koskevan sääntelyn kohdalla tulisi pyrkiä selkeään ja ymmärrettävään lainsäädäntöön, jota niin ammattilaiset kuin sääntelyn kohderyhmäkin voivat tulkita ja soveltaa ilman vaikeuksia.

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Tilastojen valossa väkivalta ja alkoholi kytkeytyvät yhteen. Runsas alkoholin käyttö lisää lähisuhdeväkivallan riskiä ja vaikuttaa väkivallan uusiutumiseen, vakavuuteen ja seurauksiin. Seuraukset ovat vakavampia silloin, kun väkivallan tekijä tai sen molemmat osapuolet ovat päihtyneitä. <https://www.julkari.fi/handle/10024/116695>

Henkirikokseen päättyneistä parisuhteista 80 prosentissa oli esitutkintatietojen mukaan esiintynyt väkivaltaa jo aiemmin, usein pitkäänkin. Surmat tehtiin yleensä päihtyneinä. Naisiin kohdistuneista parisuhdetapoista 61 prosentissa tekijä ja 46 prosentissa uhri oli tekohekellä jonkin päihteen

vaikutuksen alainen. Miehiin kohdistuneista teoista 82 prosentissa tekijä ja 87 prosentissa uhri oli tekohetkellä päihtynyt. <https://www.julkari.fi/handle/10024/141028>

Alkoholilain muutoksen myötä vahvemmat alkoholijuomat tulivat ruokakauppoihin 10.6.2024. Lakimuutos tehtiin kaikkien eduskunnan kuulemien asiantuntijoiden sekä kansan enemmistön vastustuksesta huolimatta. <https://thl.fi/-/thl-n-kysely-yli-puolet-suomalaisista-kannattaa-nykyista-alkoholipolitiikka-aiempaa-selvasti-harvempi-haluaa-viinit-ruokakauppaan>

Nyt hallitus on esittämässä alkoholin kotiinkuljetuksen sallimista. Kotiinkuljetuksen salliminen siirtää alkoholin kulutusta koteihin ja kasvattaa entisestään alkoholin saatavuutta. Alkoholin saatavuuden kasvu on yhdistetty myös lähisuhdeväkivallan määrään. Oletettavaa on, että lähisuhdeväkivallan uhrien määrä nousee, jos alkoholin saatavuutta helpotetaan kotiinkuljetuksella. <https://ehyt.fi/uutishuone/blogit/alkoholin-kotiinkuljetus-lisaa-alkoholin-saatavuutta-ja-alkoholihaittoja/>

Poliittisen päätöksenteon tulee pohjautua tutkittuun tietoon, vaikutusten arviointiin ja pitkän tähtäimen tavoitteisiin. Alkoholipolitiikan tarkoituksena on vähentää alkoholin käyttäjille ja heidän läheisilleen aiheutuvia ongelmia ja haittoja. Vaikutusarvioinnilla tulee varmistaa, ettei uudistuksella ole ennakoimattomia ja ei-toivottuja vaikutuksia.

Lähisuhdeväkivallan osapuolille tulee olla tarjolla yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa tukea ja palveluita. Lähisuhdeväkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen vastataan mm. lakisääteisillä sosiaalipalveluilla (SHL 2014/1301). Lisäksi järjestöt tarjoavat apua ja tukea lähisuhdeväkivaltilanteisiin. Hallitus on kuitenkin kohdentamassa merkittäviä säästötoimia sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen tekemään työhön, että hyvinvointialueiden tuottamiin sosiaalipalveluihin. Tältä osin on tärkeää tuottaa tietoa säästötoimien konkreettisista vaikutuksista ihmisten arkeen toteuttamalla perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi.

<https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/199806183/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+.pdf/645e2425-1523-3e86-d2c2-17301e1662f7/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+.pdf?t=1713271989990>

Sillanpää Tuula
Päihdeasiamiestoiminta

Marttila Marja
Päihdeasiameistoiminta